

Rapport

Politieke peiling Tweede Kamer

*I&O-peiling Tweede Kamer
14 december 2023*

Colofon

Politieke peiling Tweede Kamer

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/199

Datum

14 december 2023

Auteurs

Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel
Peter Kanne

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

I&O-zetelpeiling: groei PVV zet door	4
1 Zetelpeiling Tweede Kamer	7
1.1 Zetelpeiling: PVV groeit door, VVD levert in	7
1.2 Nog maar helft VVD-kiezers staat volledig achter stem	9
1.3 Switchgedrag sinds 22 november	10
1.4 Redenen van overstap	11
1.5 Welke partijen worden verder overwogen?	13
2 Formatie	14
2.1 Bijna helft vindt coalitie PVV, VVD, NSC en BBB acceptabel	14
2.2 Meeste kiezers willen dat eigen partij gaat meeregeren	15
2.3 Kiezers PVV, VVD, NSC en BBB willen samenwerken met elkaar	16
2.4 Coalitie met PVV acceptabel; weinig animo minderheidscoalitie	17
2.5 Vertrouwen in politici als minister-president	20
2.6 PVV-kiezers willen Wilders als premier; VVD-, NSC- en BBB-kiezers niet per se	21
3 Vertrouwen	22
4 Onderzoeksverantwoording	23

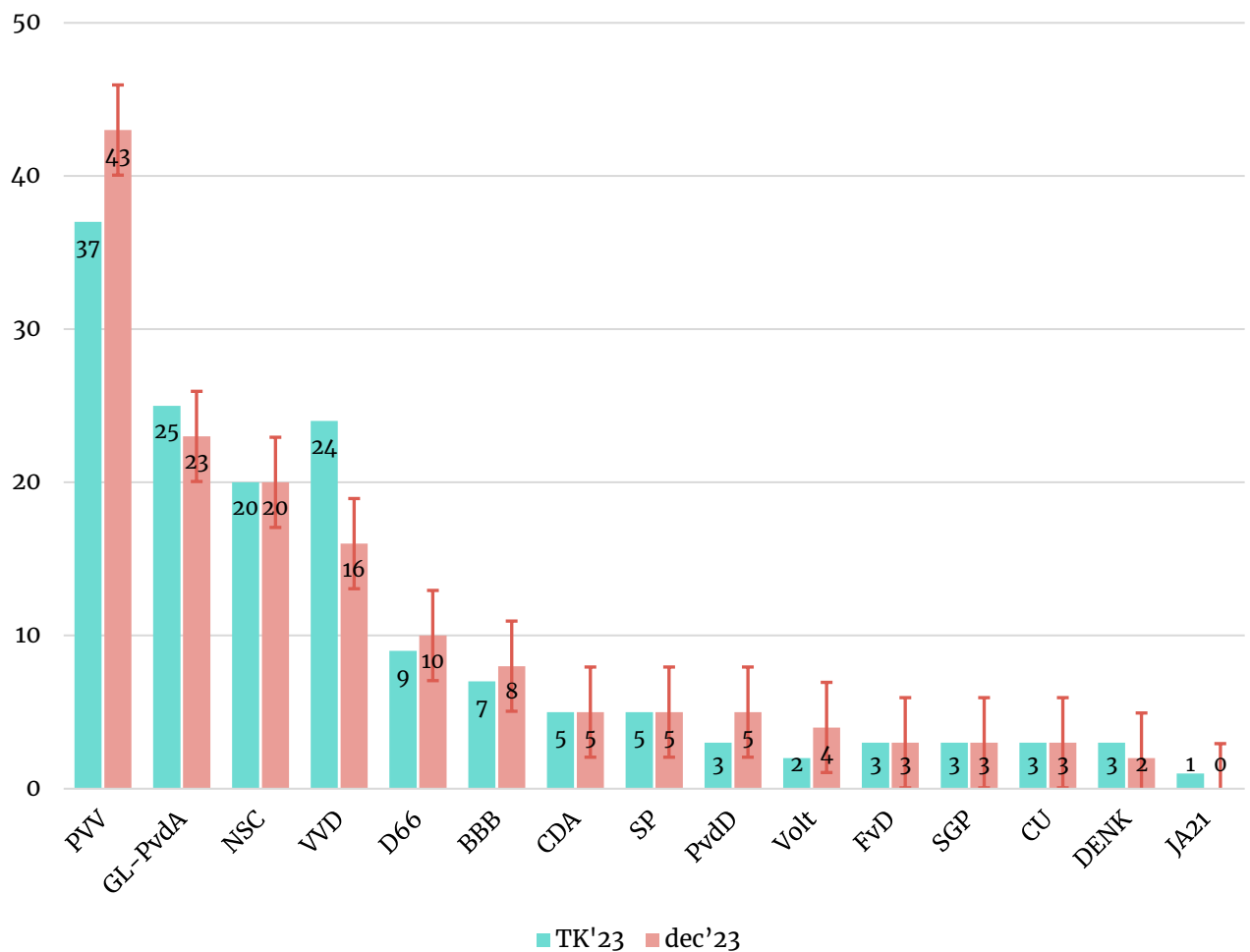
I&O-zetelpeiling: groei PVV zet door

De PVV werd op 22 november de grote winnaar van de Tweede Kamerverkiezingen van 2023. De partij van Geert Wilders behaalde 37 zetels. Als er nu verkiezingen zouden worden gehouden zou de PVV 43 zetels krijgen. Een groei van zes zetels dus. Deze extra zetels gaan vooral ten koste van de VVD. De liberalen komen nu niet verder dan 16 virtuele zetels. Afgehaakte kiezers nemen het de VVD kwalijk dat de partij niet mee wil formeren met PVV, NSC en BBB.

De Partij voor de Dieren (+2) en Volt (+2) winnen kiezers. Ten dele zijn dat kiezers die drie weken geleden uit strategische overwegingen stemden op GroenLinks-PvdA. Deze laatste partij levert dan ook enkele zetels (2) in.

Figuur 1: Zetelverdeling politieke peiling I&O Research december '23 (met marges)

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.442)

Bron: I&O Research, 14 december 2023

Waarom wint de PVV en verliest de VVD?

De VVD verliest in deze peiling een derde van de zetels die het bij de verkiezingen won (van 24 naar 16). VVD-leider Dilan Yesilgöz liet kort na de verkiezingen weten dat zij niet van plan is om in een kabinet te stappen na het forse zetelverlies die de partij leed en de winst van PVV en NSC. Wel is ze bereid om een 'centrumrechts kabinet' (bestaande uit PVV, NSC en BBB) vanuit de Tweede Kamer te steunen.

Een kwart (27%) van de kiezers die op 22 november op de VVD stemde zegt nu (vaak vanwege deze opstelling) niet meer achter zijn of haar stem te staan. Zij hadden gehoopt op de formatie van een rechts kabinet waarin de VVD een rol van betekenis kon spelen. De huidige opstelling van Yesilgöz wordt gezien als 'een politiek spelletje' door teleurgestelde kiezers die de VVD nu de rug toekeren. Zij vinden dat de partij haar verantwoordelijkheid moet nemen. Een vijfde van de VVD-kiezers van de afgelopen verkiezingen vindt de strategie van de VVD wel begrijpelijk.

Teleurgestelde VVD'ers zoeken nu hun heil bij de PVV. Zij willen de positie van de PVV versterker zodat men niet meer om een rechts kabinet heen kan. De gedachte is: hoe groter de PVV, hoe groter de kans op 'echte verandering' in het land. Op deze manier slaagt de PVV erin om zes extra virtuele zetels te winnen en komt daarmee uit op 43.

"Een compleet andere richting wat betreft ideeën en bestuur. De "oude" politieke partijen hebben weinig goed gebracht, tijd voor een compleet andere richting."

- Zou nu PVV stemmen, stemde op 22 november niet

"VVD wil niet mee doen. Dan maar verder naar rechts"

- Zou nu PVV stemmen, stemde VVD op 22 november

"Het is vooral wat me tegenvalt van de VVD. Weer politieke spelletjes, ineens (strategisch) niet mee willen doen in een kabinet. Ik als VVD stemmer wil graag een sterk rechts kabinet en de houding van de VVD maakt dit bijzonder lastig. Een stem op de PVV is dan vooral een protest richting de VVD"

- Zou nu PVV stemmen, stemde VVD op 22 november

Kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB voor bijna helft acceptabel

Momenteel worden de mogelijkheden voor een kabinet van PVV, VVD (al dan niet als gedoogpartner), NSC en BBB verkend. Voor bijna de helft (45%) van alle kiezers is dit een acceptabele coalitie. De variant zonder de VVD (PVV, NSC, BBB) wordt door slechts 19 procent als acceptabel gezien. Dit geldt in ongeveer gelijke mate voor de combinaties PVV, VVD en NSC (acceptabel voor 20%) en een middenkabinet van GroenLinks - PvdA, VVD, NSC en D66 (20%). Progressieve kiezers (GL-PvdA, D66, Volt) hebben een voorkeur voor de laatste variant, maar op rechts is de steun voor deze combinatie nihil.

Weinig begrip voor opstelling VVD

De opstelling van de VVD in het formatieproces wordt door een vijfde van de kiezers (21%) begrepen. Vooral onder rechtse kiezers is er veel onbegrip over het voornemen van de VVD om niet aan te sluiten in een kabinet.

Geen animo voor minderheidskabinet

De mogelijkheid bestaat dat een minderheidskabinet de uitkomst van de formatie zal zijn. Dat is vooral een wens van NSC. Nederlandse kiezers zitten hier niet op te wachten. Vijftien procent is

voorstander, terwijl ruim een derde (36%) tegen is. Andere kiezers hebben er geen duidelijke mening over.

Wilders scoort hoger als “betrouwbare premier” dan Yesilgöz en Timmermans

Ondanks dat NSC als vierde partij uit de bus kwam bij de verkiezingen wordt Pieter Omtzigt nog steeds het meest gezien als degene die een betrouwbare premier zou kunnen zijn (40% heeft vertrouwen in hem als minister-president). Op afstand volgen Geert Wilders (31%), Frans Timmermans (24%) en Dilan Yesilgöz (24%). Het is de eerste keer dat Wilders op dit aspect beter scoort dan Timmermans en Yesilgöz.

Maar kiezers van mogelijke coalitiepartners zien hem liever in de Kamer

Als we kiezers vragen in welke rol zij Geert Wilders het liefst zien na de verkiezingen zien we dat alleen FvD- (58%) en PVV-kiezers (49%) in hoge mate een rol als premier zien weggelegd voor Wilders. Kiezers van VVD, NSC en BBB zien hem liever in de Tweede Kamer.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagmiddag 8 december tot maandagochtend 11 december. In totaal werkten 2.952 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 102 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

1 Zetelpeiling Tweede Kamer

1.1 Zetelpeiling: PVV groeit door, VVD levert in

In de eerste I&O-zetelpeiling na de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november zien we dat de PVV verder doorgroeit. De partij, die op 22 november met 37 zetels een flinke overwinning behaalde, krijgt er nog eens zes virtuele zetels bij en komt daarmee op 43 zetels. De VVD verliest juist en komt op 16 virtuele zetels (min 8). Verder zien we weinig significante verschuivingen ten opzichte van de verkiezingsuitslag. Wel winnen Volt en Partij voor de Dieren, die bij de laatste verkiezingen inleverden, beide twee zetels (terug).

Tabel 1.1: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 14 december 2023 (zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.442).

	UITSLAG	PEILING	VERSCHILLEN	%
	TK'23	dec'23	t.o.v. TK'23	dec'23
PVV	37	43	+6	27,4%
GL-PvdA	25	23	-2	14,6%
VVD	24	16	-8	10,4%
NSC	20	20	0	12,5%
D66	9	10	+1	6,6%
BBB	7	8	+1	5,5%
CDA	5	5	0	3,4%
SP	5	5	0	3,6%
DENK	3	2	-1	1,8%
PvdD	3	5	+2	3,3%
FvD	3	3	0	2,2%
SGP	3	3	0	2,3%
CU	3	3	0	2,2%
Volt	2	4	+2	2,9%
JA21	1	0	-1	0,6%
Anders ¹	0	0	0	0,7%
Totaal	150	150	0	100%
Coalitie	41	34	-7	22,8%

Bron: I&O Research, 14 december 2023

¹ Onder ‘andere partij, namelijk...’ worden BIJ1, BVNL, 50PLUS, de Libertaire Partij en Piratenpartij genoemd. Geen van deze partij komt boven de kiesdrempel uit.

Tabel 1.2: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 14 december 2023 (percentages)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.442).

	UITSLAG	PEILING (%)	MARGE
	TK'23	dec'23	dec'23
PVV	23,5	27,4	(25,6; 29,2)
GL-PvdA	15,8	14,6	(13,2; 16)
VVD	15,2	10,4	(9,2; 11,6)
NSC	12,8	12,5	(11,1; 13,9)
D66	6,3	6,6	(5,6; 7,6)
BBB	4,6	5,5	(4,6; 6,4)
CDA	3,3	3,4	(2,7; 4,1)
SP	3,1	3,6	(2,8; 4,4)
DENK	2,4	1,8	(1,3; 2,3)
PvdD	2,3	3,3	(2,6; 4)
FvD	2,2	2,2	(1,6; 2,8)
SGP	2,1	2,3	(1,7; 2,9)
CU	2,0	2,2	(1,6; 2,8)
Volt	1,7	2,9	(2,2; 3,6)
JA21	0,7	0,6	(0,3; 0,9)
Anders	2,0	0,7	-
Totaal	100	100	-

Bron: I&O Research, 14 december 2023

1.2 Nog maar helft VVD-kiezers staat volledig achter stem

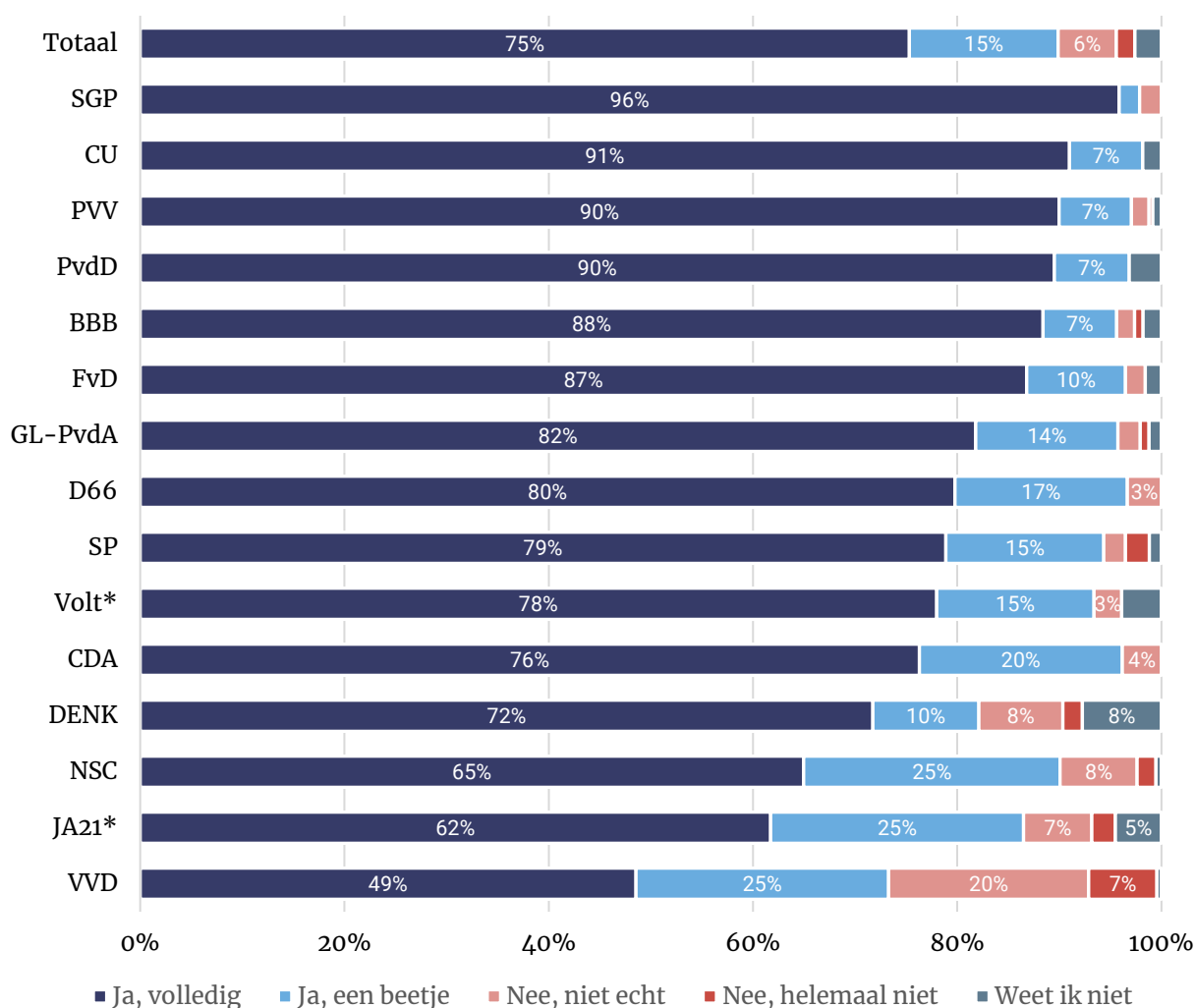
Negen op de tien Nederlanders die op 22 november naar de stembus gingen staan nog steeds volledig (75%) of een beetje (15%) achter hun stem. Voor acht procent geldt dat niet.

Vooral kiezers van de VVD hebben spijt, in lijn met het virtuele zetelverlies voor de partij. Nog maar de helft van de VVD-kiezers uit november staat volledig achter z'n stem, een kwart 'een beetje' en ruim een kwart (27%) niet echt of helemaal niet.

De grote winnaar van de verkiezingen, de PVV, kent nauwelijks spijtoptanten: 97 procent van deze kiezers staat nog achter hun stem, 90 procent doet staat er zelfs nog 'volledig' achter.

Figuur 2.1: U heeft bij de Tweede Kamerverkiezingen gestemd op <partij>. Staat u nu, twee weken na de verkiezingen, nog achter uw stem?

Naar partijvoorkeur. Basis: heeft gestemd bij TK23 (n=2.603).

*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50).

1.3 Switchgedrag sinds 22 november

Ruim twee weken na de verkiezingen wint de PVV in de zetelpeiling (plus 6 zetels). De grootste groep komt van de VVD: 13 procent van deze kiezers maakte de overstap naar de PVV. Ook wint de partij iets van NSC (7% van deze kiezers heeft nu voorkeur voor PVV), BBB (11%), FvD (15%) en JA21 (23%).

De VVD is momenteel slecht in staat haar kiezers vast te houden; zes op tien zouden nu weer op dezelfde partij stemmen, bij andere partijen is dit minstens driekwart. VVD-kiezers vertrokken vooral naar de PVV, maar in mindere mate ook naar BBB (5%) en NSC (3%). 14 procent weet het nu even niet.

Op de links-progressieve flank zien we wat uitwisseling tussen GroenLinks-PvdA, D66, Volt en Partij voor de Dieren. De virtuele zetelwinst van Volt en PvdD valt te verklaren door overstappers van GroenLinks-PvdA (respectievelijk 4% en 3% van de GL-PvdA-kiezers zou nu op deze partij stemmen) en kiezers die 22 november niet stemden.

NSC verloor de afgelopen twee weken wat kiezers aan onder meer de PVV en BBB, maar de partij ontving op haar beurt ook weer enkele kiezers van een breed scala aan partijen, waardoor het virtuele aantal zetels in deze peiling gelijk blijft.

Tabel 1.6: Switchgedrag sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 (in procenten)

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=2.442).

Gestemd bij TK23																	
	To-taal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	DEN K	Pvd D	FvD	SGP	CU	Volt *	JA21 *	Niet
Voor-keur	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
PVV	25	93	1	13	7		11			5	2	15				23	15
GL-PvdA	13	0	82	1	1	10	1	1	7	4	2				10		12
VVD	9	0		59	1	0		2								3	9
NSC	11	1	2	3	73	4		2	5				2	1			13
D66	6		2	2	1	79		1							3		7
BBB	5	1		5	4		79	1									3
CDA	3	0	0	1	0			80					2				3
SP	3	0	1		1		1		85								5
DENK	2				0					82							
PvdD	3		3		0						91						6
FvD	2	0										85					2
SGP	2	0			1								94	3			1
CU	2		1					3					2	90			1
Volt	3		4	0	0	1									81		6
JA21	1	0		1		1											54
Anders	1			0													2
Weet niet	8	3	5	14	9	4	8	9	4	6	5			3	7	18	13

Bron: I&O Research, 14 december 2023

1.4 Redenen van overstap

Waarom wint PVV?

Ten opzichte van de verkiezingsuitslag wint de PVV in deze peiling zes virtuele zetels. Voor een flink deel van de kiezers die de afgelopen twee weken overstapten naar de PVV speelt strategie een rol. Zij zien de PVV als grootste partij met het meeste invloed en willen die positie verder versterken, zodat men niet meer om een rechts kabinet heen kan. Hoe groter de PVV, hoe groter de kans op ‘echte verandering’ in het land.

Kiezers die bij de verkiezingen op VVD stemden maar nu voorkeur geven aan de PVV zijn teleurgesteld dat de VVD niet met de PVV in een kabinet wil stappen.² Deze kiezers willen bovenal een rechts kabinet zien en vinden dat de VVD ‘draait omdat samenwerking met de PVV eerder wel een optie was’. Ook overstappers van NSC zijn teleurgesteld in de terughoudendheid om met PVV te regeren. Zij vinden dat Omtzigt op dit punt te veel ‘draait en twijfelt’ en te weinig daadkrachtig is.

“Maakt meer kans op verandering.”

- Zou nu PVV stemmen, stemde FvD op 22 november

“Een compleet andere richting wat betreft ideeën en bestuur. De "oude" politieke partijen hebben weinig goed gebracht, tijd voor een compleet andere richting.”

- Zou nu PVV stemmen, stemde op 22 november niet

“VVD wil niet mee doen. Dan maar verder naar rechts”

- Zou nu PVV stemmen, stemde VVD op 22 november

“Het is vooral wat me tegenvalt van de VVD. Weer politieke spelletjes, ineens (strategisch) niet mee willen doen in een kabinet. Ik als VVD stemmer wil graag een sterk rechts kabinet en de houding van de VVD maakt dit bijzonder lastig. Een stem op de PVV is dan vooral een protest richting de VVD”

- Zou nu PVV stemmen, stemde VVD op 22 november

“Asielinstroom moet beperkt worden, geeft te veel overlast en kost handen vol geld. Net als VVD gaat NSC niet vol voor een rechts kabinet en doet niet wat het grootste deel van de kiezers wil.”

- Zou nu PVV stemmen, stemde NSC op 22 november

Waarom verliest VVD?

De VVD verliest in deze peiling acht virtuele zetels, een derde van de 24 zetels van 22 november. Veel van deze kiezers stappen over naar de PVV of weten nu niet op welke partij zij zouden stemmen. Veruit de belangrijkste reden hiervoor is dat de partij heeft aangegeven niet met de PVV in een coalitie te willen. Overstappers zien dit als een ‘politiek spelletje’ van de VVD en partijleider Yesilgöz en vinden dat de partij ‘haar verantwoordelijkheid moet nemen’.

“Partijleider sluit in eerste instantie niemand uit maar wil vervolgens alleen maar gedogen.”

- Heeft nu geen voorkeur, stemde VVD op 22 november

“Ik vind het slecht van de VVD dat ze weigeren mee te regeren en BBB gaat er wel voor”

- Zou nu BBB stemmen, stemde VVD op 22 november

² De VVD liet na de verkiezingen weten niet in een volgend kabinet te willen stappen. Wel is de partij bereid een ‘centrumrechts’ kabinet te gedogen.

“Gun Wilders een kans. Dilan (VVD) valt mij zwaar tegen met haar ‘gedoog houding’”.

- Zou nu BBB stemmen, stemde VVD op 22 november

Waarom wint Volt?

Volt verloor een zetel bij de verkiezingen maar wint er nu virtueel weer twee. Een deel daarvan zijn kiezers die op 22 november een strategische stem op GroenLinks-PvdA uitbrachten, om de kans op regeringsdeelname van de partij te vergroten. Zij komen daar nu op terug en vinden in Volt vooral aansluiting op de pro-Europese standpunten van de partij.

“Ik wilde op de regering stemmen, dat is niet gelukt. Als mijn stem toch in de oppositie komt dan wil ik Volt wel een kans geven.”

- Zou nu Volt stemmen, stemde GroenLinks-PvdA op 22 november

“Had strategisch gestemd, Volt is meer toekomstgericht op de langere termijn. Europa wordt nog duidelijker onderstreept.”

- Zou nu Volt stemmen, stemde GroenLinks-PvdA op 22 november

Waarom wint Partij voor de Dieren?

De Partij voor de Dieren krijgt er in de zetelpeiling twee zetels bij. Net als bij Volt gaat het hier voor een belangrijk deel om overstappers die strategisch hadden gestemd op GroenLinks-PvdA. PvdD trekt deze kiezers en kiezers die op 22 november niet stemden met name aan met hun standpunten op het gebied van klimaat en dierenwelzijn.

“Klimaat en behoud van aarde, dieren en mensen is belangrijkste punt. Bij afgelopen verkiezingen heb ik strategisch gestemd op GL/PvdA”

- Zou nu PvdD stemmen, stemde GroenLinks-PvdA op 22 november

“GL-PvdA was n strategische keuze. Ik heb bewust voor een grotere partij gekozen. Ik weet niet of ik dat nu opnieuw zou doen.”

- Zou nu PvdD stemmen, stemde GroenLinks-PvdA op 22 november

1.5 Welke partijen worden verder overwogen?

Circa een derde van de kiezers die op dit moment een voorkeurspartij hebben, zegt dat hun keuze voor deze partij vaststaat. De rest overweegt ook nog andere partijen. NSC wordt het meest overwogen (13%), gevolgd door BBB (12%) en GL-PvdA (10%). Zes procent overweegt nog een stem op de PVV.

FvD- en SGP-kiezers zijn het meest zeker van hun zaak. Maar ook bij VVD-kiezers staat de keuze relatief vaak vast (40%).

Kiezers van JA21 (16% vaste keuze), D66 (17%) en BBB (19%) overwegen juist vaak nog andere partijen. JA21-kiezers kijken vooral naar PVV, VVD en BBB en BBB-kiezers naar NSC en PVV.

D66-kiezers overwegen met name GroenLinks-PvdA en Volt.

Tabel 1.8: Zijn er andere partijen die voor u in aanmerking komen om op te stemmen?

Naar partijvoorkeur. Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n=2.664).

Overwogen	To-taal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	DENK	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt*	JA21*	Geen voorkeur
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Geen	32	38	26	40	24	17	19	22	30	34	35	50	59	39	22	16	
NSC	13	18	8	17	0	10	34	26	19	5	7	2	10	13	3	23	30
BBB	12	27	1	11	22	1	0	7	5	3	4	6	8	0	0	32	14
GL-PvdA	10	1	0	2	8	52	2	10	26	29	36	0	0	5	53	0	15
D66	8	1	26	10	7	0	2	4	4	5	8	0	0	5	31	0	12
VVD	7	9	2	0	15	13	10	19	0	2	2	0	0	0	4	36	20
PvdD	7	1	27	1	2	11	2	0	12	12	0	6	0	0	27	0	8
Volt	7	0	23	5	3	34	0	5	3	6	6	0	0	1	0	0	8
PVV	6	0	1	10	14	1	26	1	2	0	3	26	6	0	5	43	17
SP	6	4	16	1	9	2	5	3	0	5	19	4	0	2	9	10	9
CDA	5	1	2	13	11	6	7	0	0	0	2	0	2	20	2	4	8
JA21	4	8	0	3	3	0	3	1	0	0	2	8	2	0	2	0	5
CU	3	0	5	3	7	1	4	19	4	0	4	0	18	0	0	0	5
FvD	2	5	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	2
SGP	2	1	0	0	2	0	5	5	0	3	0	2	0	22	0	0	2
DENK	1	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3
Anders	1	2	2	0	0	2	0	1	1	8	5	2	0	0	4	0	2

Bron: I&O Research, 14 december 2023

2 Formatie

2.1 Bijna helft vindt coalitie PVV, VVD, NSC en BBB acceptabel

We legden kiezers zeven mogelijke regeringscoalities voor, waarvan drie coalities samen geen meerderheid hebben in de Tweede Kamer. Duidelijk is dat de combinatie die nu wordt onderzocht (PVV, VVD, NSC en BBB) kan rekenen op de meeste steun. Bijna de helft (45%) van de kiezers vindt dit een acceptabele combinatie. Dit geldt voor de meerderheid van de kiezers van de betrokken partijen: PVV (75%), BBB (72%), VVD (65%) en NSC (64%).

Ook kiezers van FvD (70%), SGP (58%) en CDA (46%) vinken vaker deze combinatie aan dan andere regeringscoalities.

Kiezers van D66 (69% ziet een coalitie van GL-PvdA, VVD, NSC, D66 als acceptabel), GroenLinks-PvdA (65%) en Volt (58%) zien meer heil in een middenkabinet van GroenLinks-PvdA, VVD, NSC en D66. Kiezers van SP, Partij voor de Dieren en ChristenUnie hebben geen duidelijke voorkeur.

Tabel 2.1: Coalitievoorkeur per kiezersgroep (naar partijkeuze TK23)

Hieronder ziet u een aantal combinaties van partijen die na de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 samen zouden kunnen regeren. Kunt u aangeven van welke combinatie(s) van partijen u het acceptabel zou vinden als deze partijen de regering vormen? U kunt meerdere coalities aanvinken.

	To- taal	PVV	GL- PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	FvD	SGP	CU	Volt
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
PVV, VVD, NSC, BBB	45	75	12	65	64	21	72	46	28	9	70	58	35	27
GL-PvdA, VVD, NSC, D66	20	1	65	10	17	69	0	20	25	27	0	2	29	58
PVV, VVD, NSC	20	30	9	34	25	18	11	8	7	6	30	25	10	28
PVV, NSC, BBB*	19	30	10	21	24	9	34	9	20	10	45	22	12	22
PVV, VVD, NSC, CDA	13	12	7	24	17	16	10	32	7	5	9	26	23	23
VVD, NSC, BBB*	9	2	14	14	15	14	14	18	4	7	0	15	23	12
PVV, VVD, BBB*	8	10	7	11	7	6	14	6	1	3	25	14	6	8
Geen van deze co- alities	11	1	22	3	3	7	4	10	23	37	13	10	7	11
Weet ik niet	14	6	5	5	6	6	13	10	18	19	5	19	22	3

Bron: I&O Research, 14 december 2023

*Hierbij werd de volgende mouse-over toelichting getoond: "Een minderheidsregering is een regering waarbij de partijen samen geen meerderheid in de Tweede Kamer hebben. Voor ieder wetsvoorstel moeten deze partijen dan dus op zoek naar de steun van andere partijen. Bijvoorbeeld van [VVD/NSC], die dit kabinet zou kunnen steunen zonder ministers te leveren (gedogen)."

2.2 Meeste kiezers willen dat eigen partij gaat meeregeren

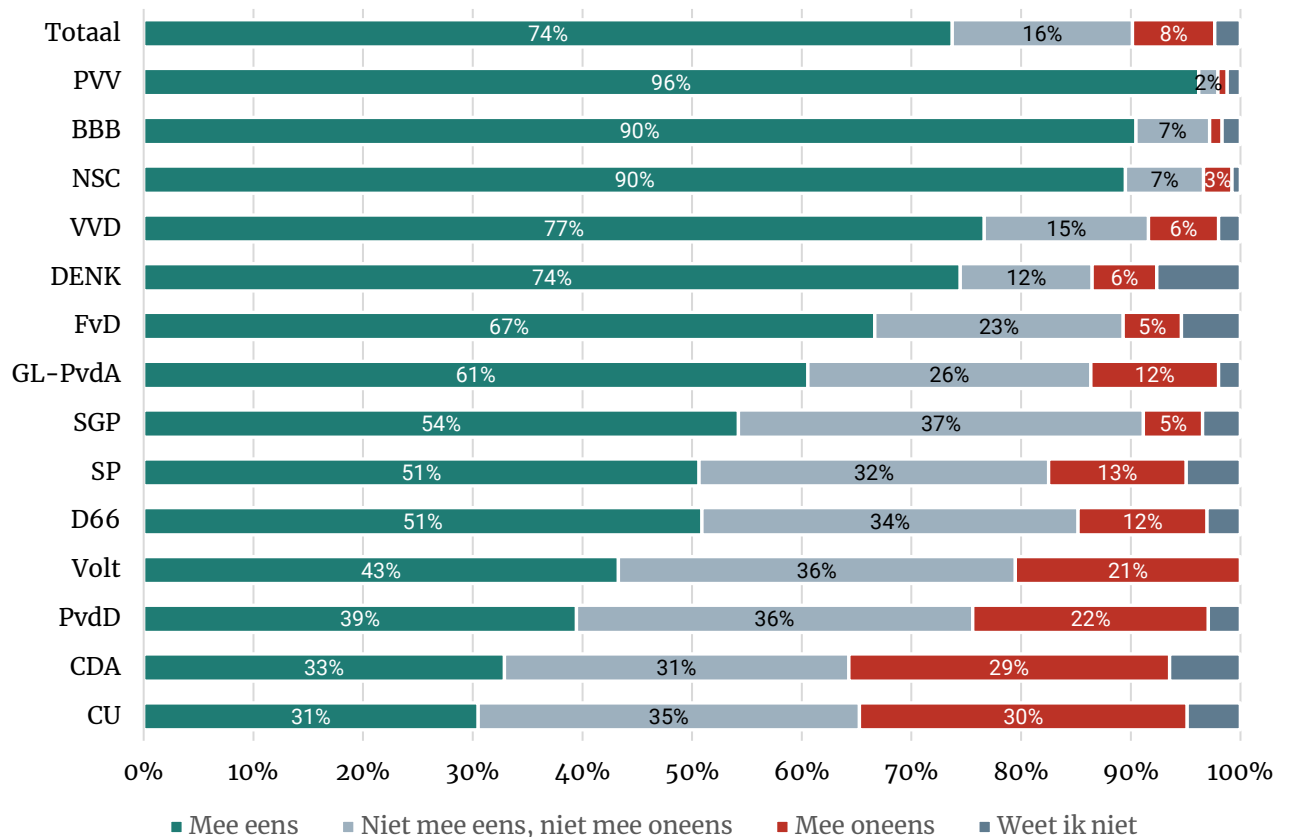
Driekwart (74%) van de Nederlanders die stemden op 22 november willen dat de partij waar zij toen op stemden gaat meeregeren. Vooral kiezers van PVV (96%), BBB (90%) en NSC (90%) hopen op kabinetsdeelname. Bij de VVD is er iets meer scepsis (77% eens, 6% oneens).

Opvallend is dat maar liefst 61 procent van de GL-PvdA-kiezers graag wil dat deze partij gaat meeregeren.

Kiezers van CDA (33%) en ChristenUnie (31%) zitten het minst te wachten op kabinetsdeelname.

Figuur 2.2: "Ik wil dat <partijkeuze bij TK23> deel gaat uitmaken van de volgende regering"

Basis: heeft op partij gestemd bij TK23 (n=2.570).

Bron: I&O Research, 14 december 2023

2.3 Kiezers PVV, VVD, NSC en BBB willen samenwerken met elkaar

Kiezers die willen dat hun voorkeurspartij bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 gaat meeregeren vroegen we met welke partijen zij het liefst zouden samenwerken. Kiezers van PVV hebben een duidelijke voorkeur voor BBB (82%) en NSC (77%). Ook de VVD ziet een nipte meerderheid van deze kiezers (52%) wel zitten. Voor kiezers van de andere drie partijen die nu met elkaar in gesprek zijn (VVD, NSC, BBB) geldt ook dat de meerderheid van iedere kiezersgroep een kabinet zou willen vormen met de andere partijen. Opvallend is wel dat NSC en BBB doorgaans op meer enthousiasme kunnen rekenen dan PVV en VVD.

Kiezers van GroenLinks-PvdA willen dat hun partij een coalitie vormt met D66 (78%) en NSC (54%). Partij voor de Dieren (49%), Volt (45%) en SP (42%) worden minder vaak genoemd. D66-kiezers noemen vooral GroenLinks-PvdA (80%) en daarna VVD (48%) en NSC (48%). NSC-kiezers zien GroenLinks-PvdA (17%) en D66 (11%) op hun beurt veel minder vaak zitten.

Tabel 2.3: Voorkeuren voor regeringscoalitie

Met welke partijen zou u het liefst hebben dat <voorkeurspartij TK23> samen een coalitie gaat vormen? Groen als meer dan de helft van een kiezersgroep samenwerking ziet zitten.

Basis: wil dat gekozen partij bij TK23 gaat meeregeren (n=1.910).

Coalitie met...	Huidige partijvoorkeur						
	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	SP
PVV		4%	71%	56%	8%	64%	4%
GL-PvdA	3%		4%	17%	80%	6%	47%
VVD	52%	18%		60%	48%	53%	2%
NSC	77%	54%	85%		48%	74%	43%
D66	1%	78%	10%	11%		6%	20%
BBB	82%	6%	66%	69%	6%		27%
SP	7%	42%	1%	8%	6%	10%	
CDA	3%	25%	22%	19%	12%	15%	2%
DENK	1%	3%	0%	0%	1%	0%	2%
PvdD	2%	49%	1%	3%	24%	3%	32%
FvD	9%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
SGP	3%	0%	1%	2%	3%	5%	0%
CU	1%	18%	4%	5%	5%	3%	17%
Volt	1%	45%	3%	5%	37%	1%	7%
JA21	13%	0%	4%	5%	1%	8%	5%
Weet ik niet	5%	5%	2%	6%	2%	9%	23%

Bron: I&O Research, 14 december 2023

2.4 Coalitie met PVV acceptabel; weinig animo minderheidscoalitie

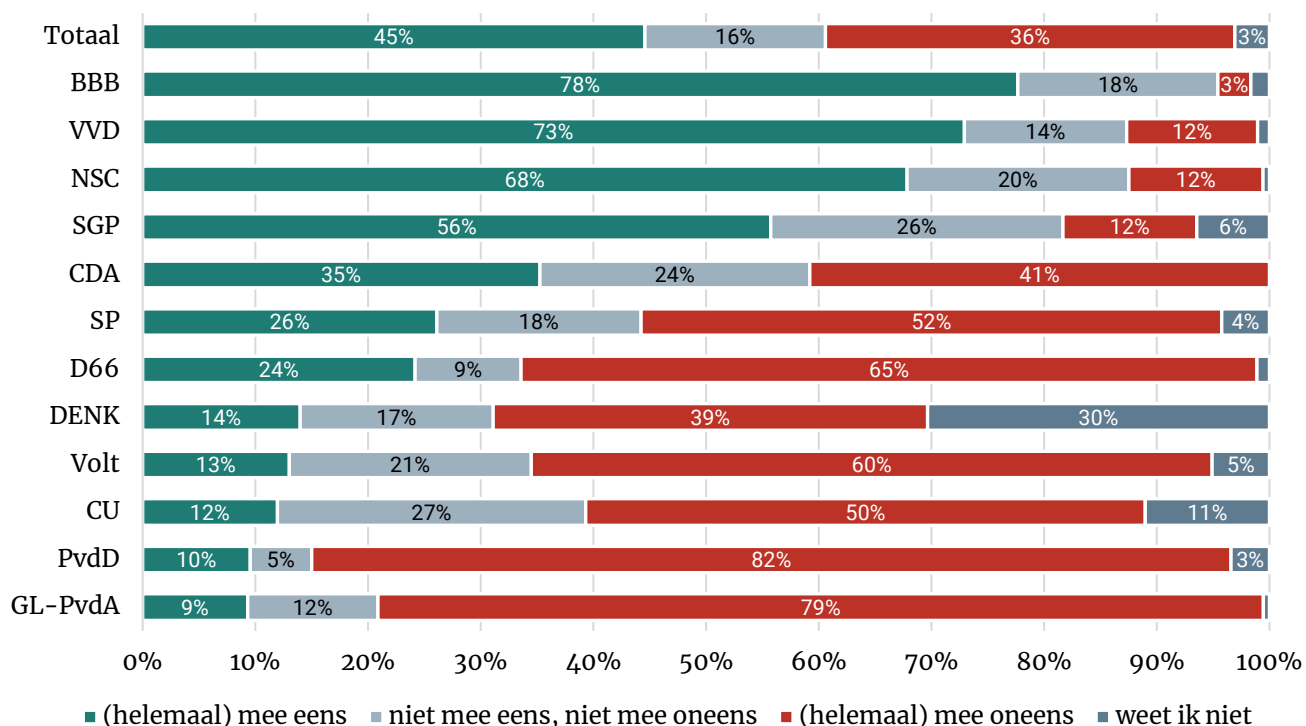
Bijna de helft (45%) van de kiezers vindt het acceptabel dat de partij waarop ze stemden een regering zou gaan vormen met de PVV, 36 procent noemt het onacceptabel.

Kiezers van BBB (78%), VVD (73%), NSC (68%) en SGP (56%) zien het in de meerderheid zitten. De grootste weerstand bevindt zich bij kiezers van de Partij voor de Dieren (10% acceptabel, 82% onacceptabel) en GroenLinks-PvdA (9% acceptabel, 79% onacceptabel).

Figuur 2.3: Ik vind het acceptabel als <de partij waarop ik gestemd heb bij TK23> gaat regeren met de PVV

Naar partijkeuze Tweede Kamerverkiezingen 2023.

Basis: willekeurige helft steekproef en stemde op andere partij dan PVV bij TK23 (n=934).

Bron: I&O Research, 14 december 2023

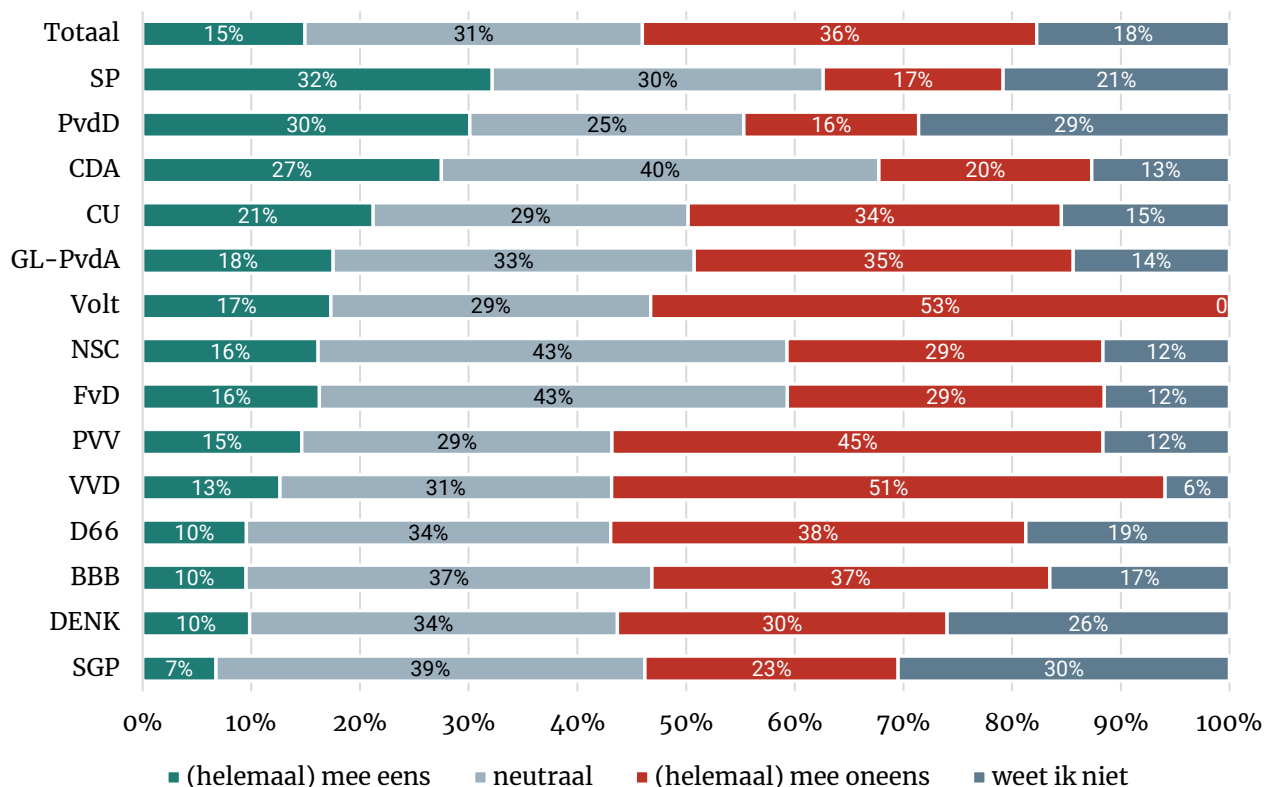
Weinig animo voor minderheidsregering

Voor een minderheidsregering³ loopt de Nederlandse kiezer nog niet warm. Vijftien procent lijkt een dergelijke constructie goed. Dit geldt vaker voor kiezers van SP (32%), Partij voor de Dieren (30%), CDA (27%) en ChristenUnie (21%).

De helft van de kiezers (48%) heeft geen duidelijk beeld van een minderheidsregering. Drie op tien (31%) zijn het niet eens of oneens met de stelling en 18 procent ‘weet het niet’.

Figuur 2.4: Het zou goed zijn als er een minderheidsregering zou komen

Naar partijkeuze Tweede Kamerverkiezingen 2023. Basis: willekeurige helft steekproef (n=1.510).

Bron: I&O Research, 14 december 2023

³ Als volgt uitgelegd aan de respondenten: Een minderheidsregering is een regering waarbij de partijen samen geen meerderheid in de Tweede Kamer hebben. Voor ieder wetsvoorstel moeten deze partijen dan dus op zoek naar de steun van andere partijen.

Bijna zes op tien VVD-kiezers begrijpen keuze VVD niet

De VVD liet na de verkiezingen weten niet in een volgend kabinet te willen stappen. Wel is de partij bereid een ‘centrumrechts’ kabinet te gedogen.

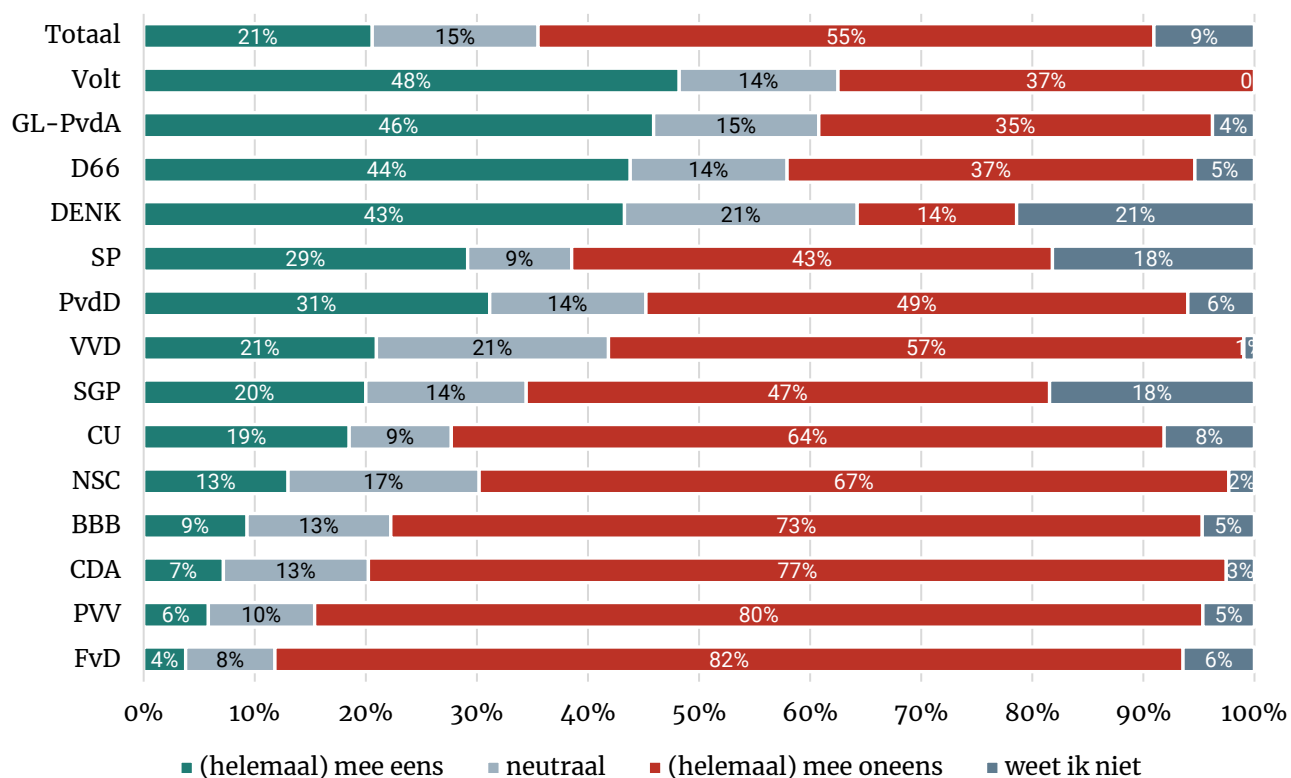
Een vijfde van de kiezers (21%) vindt de opstelling van de VVD begrijpelijk, 55 procent vindt dat niet.

Dit geldt ook voor degenen die op 22 november op de VVD stemden: 57 procent begrijpt dit niet, 21 procent wel. Kiezers die nu VVD zouden stemmen hebben meer begrip (32% wel, 42% niet). Maar de VVD levert een derde van haar zetels van 22 november in. Dit wijst erop dat kiezers die de opstelling van de VVD afwijzen in groten getale zijn uitgeweken naar andere partijen.

Het zijn vooral kiezers van linkse en progressieve partijen (Volt, GroenLinks-PvdA, D66, DENK, SP, PvdD) die de VVD begrijpen. Voor kiezers van rechtse partijen geldt dit niet.

Figuur 2.5: Het is begrijpelijk dat de VVD nu niet wil meeregeren

Naar partijkeuze Tweede Kamerverkiezingen 2023. Basis: willekeurige helft steekproef (n=1.510)

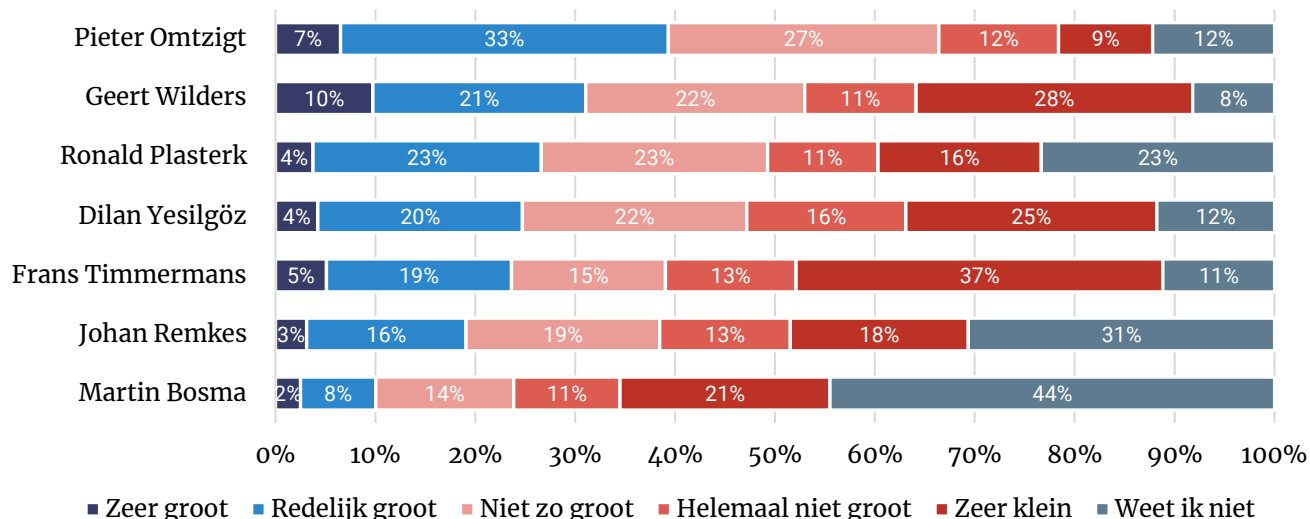
Bron: I&O Research, 14 december 2023

2.5 Vertrouwen in politici als minister-president

We vroegen kiezers in hoeverre zij vertrouwen hebben in zeven politici als minister-president. Pieter Omtzigt wordt nog altijd het meest betrouwbaar geacht. Vier op tien hebben zeer of redelijk groot vertrouwen in Omtzigt als premier. Geert Wilders volgt daarna met 31 procent.

Ronald Plasterk (op dit moment informateur, 27%), Dilan Yesilgöz (24%) en Frans Timmermans (24%) worden door ongeveer een kwart vertrouwd. Johan Remkes (19%) en Martin Bosma (10%) scoren lager.

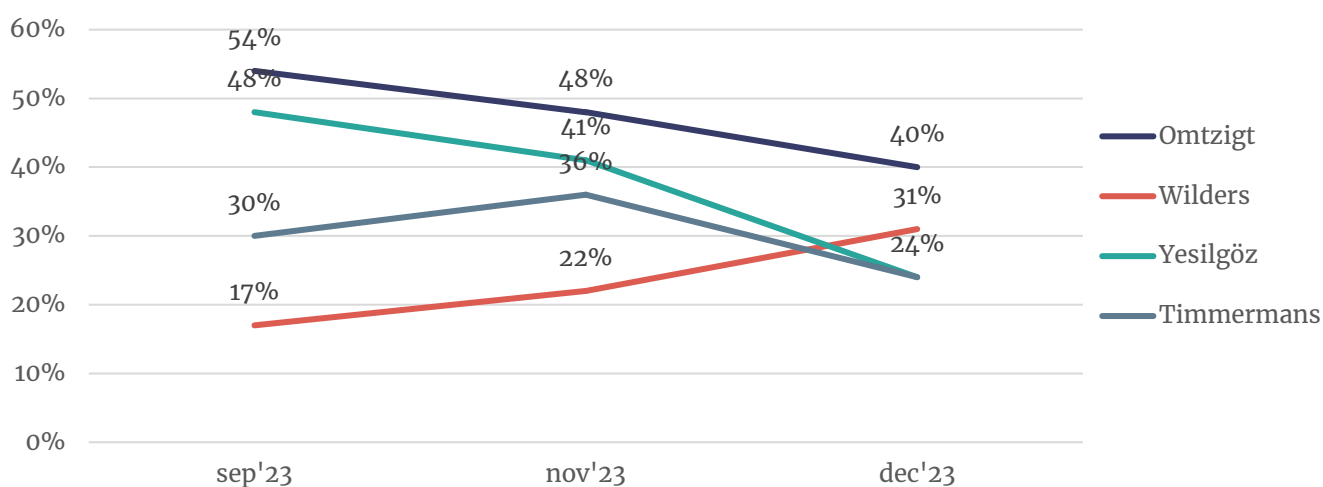
Figuur 2.6: Hoe groot is uw vertrouwen in de volgende politici als (mogelijke) minister-president?

Bij voorgaande metingen stelden we de vraag net anders In tegenstellingen tot voorgaande metingen wordt Wilders nu betrouwbaarder geacht als mogelijke premier dan Yesilgöz en Timmermans.⁴

Figuur 2.7: Vertrouwen in politici als minister-president

September en november: heel en tamelijk betrouwbaar geacht als minister-president
 December: zeer of redelijk groot vertrouwen als minister-president

⁴ September en november: In hoeverre vindt u de volgende politici betrouwbaar als minister-president?
 December: Hoe groot is uw vertrouwen in de volgende politici als (mogelijke) minister-president?

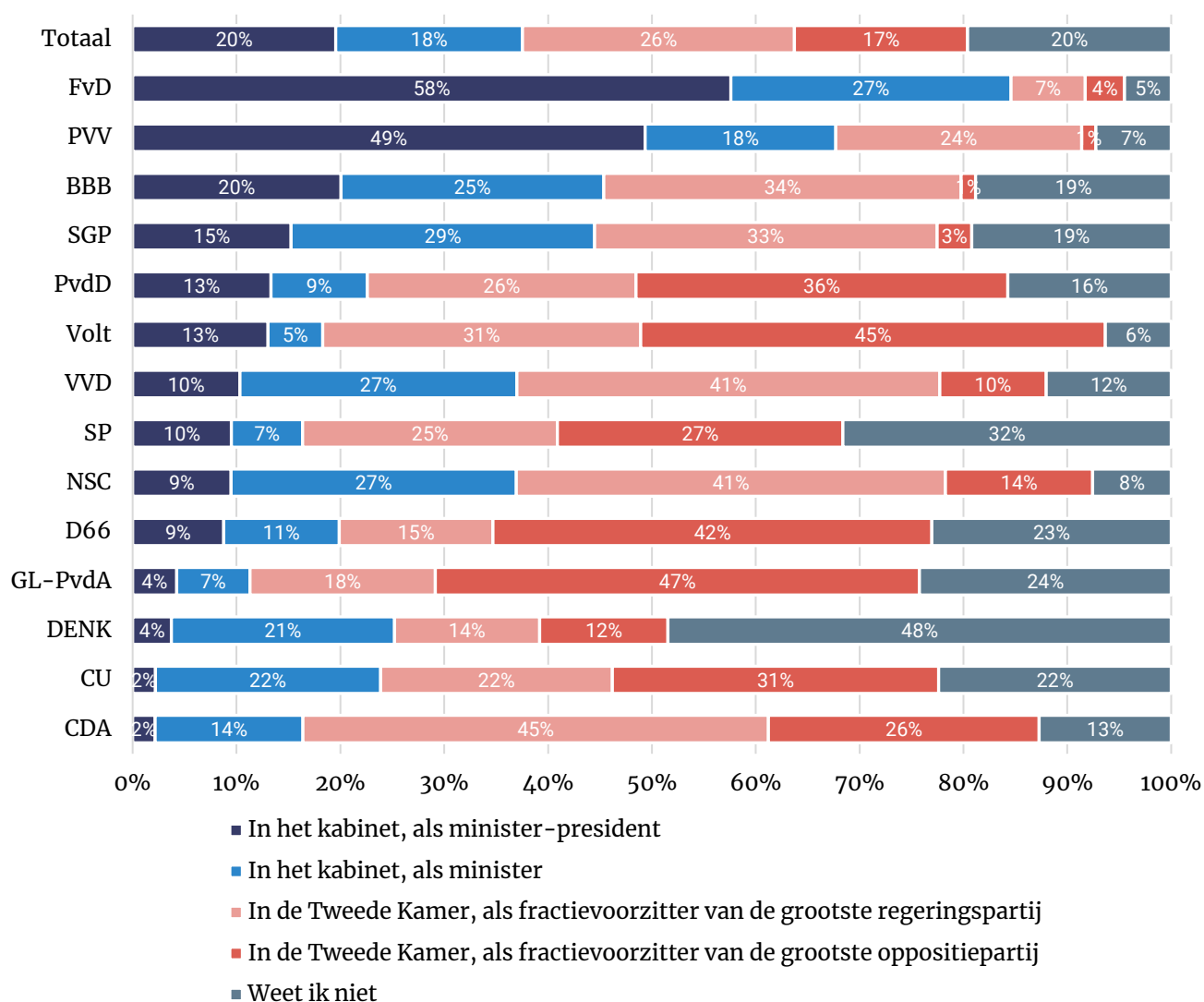
2.6 PVV-kiezers willen Wilders als premier; VVD-, NSC- en BBB-kiezers niet per se

Weliswaar vindt 45 procent een coalitie van PVV, VVD, NSC en BBB acceptabel, maar lang niet alle kiezers vinden dan ook automatisch dat Geert Wilders premier moet worden. Een vijfde wil dat wel, dit zijn vooral kiezers van FvD (58%) en PVV (49%).

Een kwart (26%) ziet liever dat Wilders in de Tweede Kamer plaatsneemt als fractievoorzitter van de grootste regeringspartij. Kiezers van VVD (41%), NSC (41%) en BBB (34%) kiezen vaker voor dit scenario dan voor Wilders als premier.

Dan is er ook nog een groep die niet wil dat de PVV in het kabinet komt maar dat Wilders in de Tweede Kamer zitting neemt als leider van de grootste oppositiepartij (17%). Dit zijn vooral kiezers van de linkse en progressieve partijen (GL-PvdA, D66, PvdD, Volt).

Figuur 2.8: Waar en in welke rol zou u Geert Wilders het liefst terugzien na de formatie?

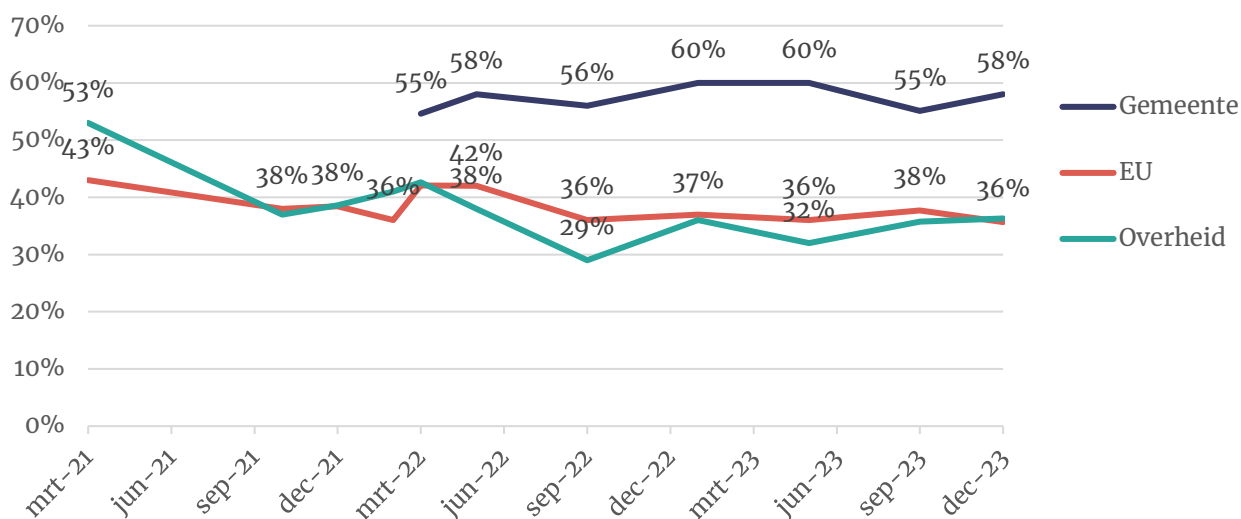

3 Vertrouwen

In maart 2021 had een nipte meerderheid van de Nederlandse bevolking vertrouwen in de overheid (53%). Sindsdien is dat percentage niet meer boven de 42 procent uitgekomen. Inmiddels heeft 36 procent van de bevolking vertrouwen in de overheid. Net zoveel als in de EU. De eigen gemeente wordt doorgaans meer vertrouwd (58%).

Figuur 3.1: Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instellingen?

Basis: gehele steekproef (n=2.952)

4 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdagmiddag 8 december tot maandagochtend 11 december. In totaal werkten 2.952 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 102 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van $n=2.000$ en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl